

OWSZEM (2132) *pt*

o jasne; -em (177), -ém (16), -ęm (2); -em : -ém *SienLek* (9:16); -em : -ęm *MurzNT* (6:2).

Sł stp: owszem, oszwem, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

Partykuła (2132) :

I. W funkcji właściwej (2121) :

1. *Wzmacniająca przeciwstawność (w związkach składniowych bezspójnikowych pełni funkcję spójnika przeciwstawnego)*; *et, sed PolAnt, Vulg; autem, vero, veruntamen Vulg; immo Cn* (1127) : *LibLeg* 7/97v; A iżby nienáffli miłofierdzia v kázde⁸⁰ fprawce ziemkiego/ owlfem áby była ná wlfem vćifnioná ich máietność ták iżby fie nikt nienálał/ kto by im wždy kiedy wczym chciał pomoc. *RejPs* 163; znáiąc to iákoś ty ielt miłofierny/ á ná pomftę nic nie vkwápliwý owlfem zláfká kázdemu gotowy *RejPs* 213v, 22, 44, 45, 58, 62 (21); *BielKom* E; Ná wyeki wycęzne nigdy poruffon nye będzie/ Owlfem wycęzne kroleftwo od Pána oliędzye. *LubPs* D2v; Iż kázdy ktory pozna fwięte fady bo że/ nie ma ich tháic/ owlfem fercem y vfti wyfláwiác *LubPs* aa5 *marg*, B3v, B4, D2v, E4v, F2 (34); *RejWiz* 7v, 189v; A nigdy nie bywáli/ nikomu ku fzkodzie. Owlfem gdzye kogo mogli/ rátowáli záváždy *RejZwierz* 91v, 122; Niepotwierdzáliście niedołęzney/ ániście vzdrowili niemocney/ zlamáney nie zwięzowáliście/ á obłędney nie przyprowadziliście/ áni tego co było zginęło fzukáliście/ owlfemeście im frodze á okrutnie pánowáli. *BibRadz Ez* 34/4, *5, *5v, *Ex* 1/17, *Deut* 1/43, I 108d *marg* (27); *BielKron* 153v, 208v, 210; *GrzegRóżn* A2; *Prot* B3v; *RejAp* 87; A czálem áni kęs ieden ma [jakies rzeczenie] fmiechu w łobie/ owlfem ftátek/ á powagę. *GórnDworz* P7; *RejPos* 9, 17, 27v, [36], 46v (27); *GrzegŚm* 40; A ktemu iż przy łobie iákaś fzkátułkę miał/ Ktorey nigdy nikomu áni vkázác chciał. Owlfem gdzie fzedł záváždy iá do zánadrz fwych chował *HistLan* C, A2, B2v, D4, E2, E4, F4; A przecęże ty łobie małz mierzić ftároś fwoię? á przecęże [!] iey łobie owlfem nie małz poczythác zá rofkolzne á vfpokoione czály fwoie? *RejZwierc* 172v, 92v, 102, 139, 168, 170v, 215, 266v; *RejPosWstaw* [21²], [21²]v [2r.], [41²] [2r.], [41²]v, [110³], [143³]v; *BudBib* 2.*Esdr* 9/29, *Sap* 8/16, 1.*Mach* 12/40; *MycPrz* I A2v, C4; *WierKróc* av [2 r.]; Ale áby fie w tym Bog kochác miał/ ábo tę obrzelkę od nich zá wdzięcznie przyimowác/ to trudno pokázác: owlfem fie coś przeciwtemu pokázác może. *CzechRozm* 73v, A7v, A8, 4, 4v, 9v (62); *PaprPan* O2v; *KochOdpr* D; gdyż [wanna] iáko zimna/ ták gorąca/ ciálu nie ielt pomocna: owlfem iáko zimna/ ták y gorąca fkóre zátwardza/ á gorączkę rozmnaża *Oczko* 26v, 19v, 29; *KochPs* 38, 110; Lecz fye tym žal nie hamuie/ Owlfem wietfzy przyftępuie. *KochTr* 18; Ale iefli to onym ktoryzy wierzyli w Iezulá Chriftułá [...] potępienia nie przynośilo/ owlfem zbáwienie *CzechEp* 71; iefli ná iego czáry/ gułá [...] nie przyzwolá/ owlfem iego złość y niezbożność/ odkrywác będą. *CzechEp* 350, 5, 13, 20, 22, 25 (61); *CzechEpPORz* *3, **, **v, **4; *NiemObr* 79, 83, 126; *KochFr* 5; *KlonŻal* D4; *WisznTr* 28; Bo ia w fwym miłowaniu trofki nie náyduię/ Owlfem rádoś ná fercu niewymowną czuie. *KochPieś* 5; Ten co weń vwierzy kázdy/ iuz nie może zginác záváždy/ owlfem ielt tego befpieczny/ że otrzyma żywot wieczny. *ArtKanc* H18, N18, R20; á ow co ielt czci odlądzony/ nie boi fie nikogo/ owlfem fię go kázdy boi/ iáko fzálonego. *GórnRozm* 12v, A3v, C2, D, D2v, E4v, Gv, H3; *ActReg* 15, 54, 126; *GostGospSieb* +4; *Phil* F, P3, R3; Lecz/ nie co mnie miło/ Owlfem co ty chcefz/ niechby Oycze było. *GrabowSet* E, Cv, M2v, N, O4v, P2 (10); *OrzJan* 134; *RybGęśli* D2v; Y wy nie pytaycie fię/ cobyście ieść ábo pić mieli:

á wzgorę fię nie podnoście. [...] Owłzem łzukaycie naprzod krolełtwá Bożego *WujNT Luc* 12/31, *Matth* 5/40, s. 30 [2 r.], *Matth* 13/21, s. 63, *Matth* 27/24 (11); *JanNKar Av*; *SarnStat* 20, 152, 405, 507; *CiekPotr* 18, 52; byś miał nayliżłzego/ Nieprzyiaćielá tedy nie włpominay iego. Zle ná łtronie przed ludźmi owłzem go wynalżay/ Ze iełt męźnym człowiekiem ták go więc rozgłalżay. *CzahTr* 13v; *KlonWor* 43; *SzarzRyt* D.

Połączenia: »a (...) owszem« = *sed Vulg*; *sed potius JanStat* (43): *RejPs* 32v, 38, 106v, 176, 217; Sendza káždy łprawiedliwy Niema bycz wtem nicz tełkliwy A owłem káżdego pitác łakoby miał Decret wydác *RejKup* z4; *Diar* 59, 88; *LubPs* A5v, K2, cc2v *marg*; ále iac go mam w nienawiści/ że mi nic dobrego nie prorokuie/ á owłsem záwždy źle *Leop* 3.Reg 22/8, 4.Reg 17/14; *RejAp* 179; A oni Cczo łzli mimo óń łáyáli mu/ áby milczál. A on owłzem iełzcze więczey wołál *RejPos* 66v, 6, 10, 13v, 23, 39 (23); *RejZwierc* 5, 172v, 176; á wólakóź táz prędkość álbo kwápliwość w ładzeniu y odpráwowaniu niektórch kauz/ łłuznie nie ma bydź záchowána/ á owłzem [ále ráczéy *JanStat* 631] przedłżona y przymnáżána *SarnStat* 154. *Cf* »a i owszem«, »a owszem przeko«.

»a i owszem« (1): Nie ćie to niechay niewzrułła iż wźrzyłz wrołkólłach obfituiące złołciwe ludzi á y owłsem kędy moželz ýcz iem tey łłczęłliwołci gich. *RejPs* 54v.

»a owszem przeko« (1): Ale my doználiłmy te żydy władney rzeczy nie być winne łmierći [...]: á owłzem przeko [*sed e contrario*; ále przeciwnym obyczáiem *WujBib*] náleźliłmy że łprawiedliwych praw wzywáią *Leop Esth* 16/15.

»ale (...) owszem« = *sed Vulg*, *PolAnt*; *sed potius JanStat* (170): Y niedopułćilż iey [*duszy*] dręczyć frogołćią okrutnego nieprzyiaćielá mego / ále iá owłsem wy wiedzyelz ná łieroká przechadzkę rołkólly łwoich. *RejPs* 44, 92, 109v, 143v, 151v; *KromRozm I* [P2]; *MurzHist* K4v, Rv, R3v; *MurzNT* 21, 66, 93v, 108v; *KromRozm III* C3; gdyź nie na to są połłani, aby mieli wolność szlachecká ciełnić, ale owszem ją szerzyć. *Diar* 54, 25, 54, 61, 86, 87, 89; *GliczKsiqż* A3; *LubPs* A3v, S2v, Z5v; *Leop* 2.Reg 19/37, *Matth* 5/15, 17, *Mar* 5/26, 1.Petr 4/16; *BibRadz* *5, I 1c *marg*, 2d *marg*, *Ex* 23/5, 3.Reg 2/30, *Ez* 14/11; *GrzegRóżn* D3v; *KwiatKsiqż* F3v; *Prot* D2v; *SarnUzn* B4; *LeovPrzep* b2; *RejAp* 5, 40, 44v, 45v, 170, 197v; Tákież y rękę kthora białagłowá ma piękna/ á nie popiłuiie łie z nią/ ále owłzem dáie tho znác/ że niedba o nię *GórnDworz* G2v, B8v, G2, Cc5, Kk6, Kk8; *HistRzym* 32v; nie dla tego tu ná ten łwiát przyłzedł/ áby mu łłuzono/ ále áby on owłsem łłuzył *RejPos* 311v, 13, 24, 31, 39v, 60v (24); *BiałKat* 381v; *GrzegŚm* 61; *RejZwierc* 38, 256v, 266v; *WujJud* 4v, 16v, 42v, 54, 78 (10); *WujJudConf* 17, 95, 182, 200, 206; *RejPosWstaw* [41⁴]v; *CzechRozm* 200v; *CzechEp* 187, 218; gdy [*Piotr*] w liłście łwym wtorym nie gáni tego/ ále owłzem záleca *NiemObr* 72, 7, 18, 142, 147, 151, 152, 179; *KochPhaen* 1; CHoćia łercá nie widzilż: lecz znalazł po połławie/ Zem ći iełt nieobłudnie: ále owłzem práwie. *PudłFr* 62; *Phil* K2 [2 r.], M2; *GrabowSet* A2v; Iź nie iełt rzecz niepodobna/ ále owłzem potrzebna záchowác Boże przykazanie/ y być bez grzechu łmiertelnego. *WujNT* 783, *przedm* 15, s. 22, 38, 93, 99 (23); *WysKaz* 10; *SarnStat* 1087; gdy Bog polepłzenia w nas niewidzi/ ále owłzem dálłzey á więłzey od złego niepohámownołci doznawa *PowodPr* 7, 6, 24, 63; *PudłDydo* B5v. *Cf* »ale i owszem«, »ale owszem przeko«, »ale snać owszem«.

»ale i owszem« = *sed potius JanStat* (22): *KromRozm II* i, i2, o2v; *SarnUzn* B3; karmie theź máią być niechłodzące/ ále y owłzem/ tákie coby zágrzewály *SienLek* 88; Y nie thełko że [*muzyka*] nam

nie wádzi ták czáfu pokoiá/ iáko tež czáfu woyny/ ále y owfzem iest záwdy ná wielkiew pomocy. *GórnDworz* H2; *BudBib* c3v, c4; *BudNT przedm* c3v, Kk3; *CzechRozm* 77, 259v; *ModrzBaz* 101v; *ZapKościér* 1580/14; *CzechEp* 18, 330; *WerGość* 210; Co nietylko niezawadzi Tractatam, bédali [!] ktore per quos cumquae alios Principes, Ale y owszem wiele pomożę [!] *ActReg* 149, 147; *KolákSzczęśl* C; *WujNT przedm* 11; *SarnStat* 720.

»ale owszem przeko« (1): Po thym vpominániu nie náwrócił fie Ieroboám od drogi swoiey nágorfley/ ále owfsem przeko [*sed e contrario*; ále przeciwnym obyczáiem *WujBib*] náczynił kapłanow báłwánfkich z nápodleyfego ludu *Leop* 3. *Reg* 13/33.

»ale snadź owszem« (1): wiedzieli dobrze/ zé mu nic na rozumie niezefzło/ ale fnác owfzem przybyło *MurzHist* E.

»i owszem« = *im(m)o Mącz, Modrz, JanStat; sed, autem Vulg, PolAnt; et PolAnt, JanStat; immo vero Mącz, Cn; quinimo, sed potius JanStat; quin potius Vulg; ac Modrz; immo vero etiam Cn* (517): Pan Iézus dlá ijch omowek/ nie przeftál dobrze czynitz/ ij owfsem pilniey niemotzneé vzdráwiál/ aby ie od ijch błędu odwiódl. *OpecŻyw* 52, 113v; *PatKaz I* 4; *PatKaz III* 97; *MetrKor* 46/46v; *FalZioł* III 20d, V 15a, 18c, 19d, 52 [2 r.]; iáko zbytnie [*picie*] nie idzie ku zá(d)nemu pozitku, y owfzgm [!] ku zawadzie. *GlabGad* Gv, E8v, G7 [2 r.], K3, O4; *LibLeg* 8/26, 132v, 10/70v, 11/27, 136v, 161, 173; á przeto moy pánie nieoddalay fie dáleko odemnie/ y owfsem fie kwap ku rátunkowi moiemu. *RejPs* 103v, 25, 31, 35v, 61, 73, 147; *KromRozm I* A4, C4, D [2 r.], Dv, F2 (11); *MurzHist* Pv, P2, S2; Ale iż nyebład/ y owfsem yálna á licyra prawdá/ wywyodę to *KromRozm II* b4, k3, n3, n3v, o4, p3, w, x2v; *KromRozm III* C2v, F3v, G6v, H6v, K3v (8); *Diar* 34, 58 [2 r.], 59; *DiarDop* 100, 113; odpowedyeć to záprawdę musim/ że tež proftosći y głupftwá nyemáło/ y owfsem dofić nároflo. *GliczKsiąż* 13, B3v, F2, G6v, I2v, I4v (11); *LubPs* A5, B5v, G4, Iv, K2v (10); *GroicPorz* A3v, B, B4v, C2v, i3, aa3v; *KrowObr* Av, A3v, B3, B4, 13v (13); BLogoślawiony tho mąż/ ktory nie odffedł zá rádą przewrotnych/ áni theż ná drodze grześlnikow ftánał/ y ná ftolicy pośmiewcow nie fiedział. I owfsem [*Ale WujBib*] w zakonie Pánfkim mył y wola iego *Leop Ps* 1/2, *Num* 21/23, *Deut* 12/5, *Ios* 11/11, *Iudic* 20/14; *OrzList* f2; *UstPraw* A2v, A3v, C, D3v, E2v (8); *RejZwierz* 22v, 30v, 123v; To nie przychodzi własnie z Kryftuła/ y owfzem ze złoſci ludzkiew. *BibRadz* II 7b *marg*, *4v, *6, I 13b *marg*, 203c *marg*, *Ps* 101/3 (13); *OrzRozm* A4, H4, L4v; *BielKron* 60, 173v, 208v, 306v, [332²], 453v; *GrzegRóżn* Kv, [L2] *marg*, L3; *KwiatKsiąż* E3v, O3v; *Mącz* 166b, 227d; á niźli ſiekiérá gniewu tego Bożégo/ ktory iuż wiſi nád námi/ oſtrzem vderzy w korzeń czérwiwy wiáry/ y owfzem niewiáry nálféy. *OrzQuin* Yv, G3, M4v, R4, X2v; *Prot* D3, D4v; *SarnUzn* B2v, D, F7v, G6v; *SienLek* 30v; *RejAp* 5, 90 [2 r.], 116v, 149, 197v; rzadki kto go rozumieć bédzie. owfzem (odpowiedział pan Kriſki) káždy go zrozumie *GórnDworz* F8v, Dv, D3v, E4v, Gv, G2 (40); *GrzepGeom* L4v; *RejPos* 48v, 88v, 144, [154], 186 (12); *RejPosWiecz*² 95v; *BiałKat* 3v, 66, 373v; *GrzegŚm* A4; *HistLan* E3v, F2; *RejZwierz* 8v, 17, 52 [2r.], 52v, 71 (10); Czyſćieć [!] namniey nie iest przeciw wierze Chrzeſćiánfkiew/ y owfzem fie bárzo z nią zgadza. *WujJud* 203, 5v, 8, 40, 43, 57 (25); *WujJudConf* 13, 48, 63v, 73v, 76 (8); *BudBib* b3, cv, 1.Reg 12/23, 2.Esdr 13/2, *Ier* 32/34, *Ez* 18/11, 34/4; *MycPrz* II C4v; *Strum* M4v, P, Pv; *BiałKaz* M2v; *BudNT przedm* b7v; *CzechRozm* 12, 91v, 95v, 107, 115 (5); *PapPran* Ff4v; *ModrzBaz* 9v, 58, 60v [2r.], 81v, 90; *SkarJedn* 72, 76, 181, 185, 193 (12); *KochPs* 101, 139, 161,

162; Rzecze Sáprylicus. Widzę ze [!] złą śmiercią zginąć chce/z. odpowie Theophilus. Y owfzem żyć chce *SkarŻyw* 126, 112, 151, 164, 235, 277 (17); *StryjKron* 165, 697, 782; *CzechEp* 121, 215, 231, 326, 340, 384, 408; *NiemObr* 35, 41, 47, 56 [2r.], 57 (23); *KochDz* 104; *XocúlFz* 142; *ReszList* 190; *WerGość* 230; *WerKaz* 290, 302; *PudłFr* 26; *KochProp* 14; *KochWr* 31; *ActReg* 8, 9, 19, 39, 55 (23); *GostGosp* 10, 20, 104, 142; *GostGospPon* 169; *Phil* M, M2, N3, Q4; *KochPij* C2v; By ie [żalości] Bog skrocił/ o to ia nie profzę/y owfzem wołę/ áby ich przyczynił *GrabowSet* A4v, K4, V2v; *KochFrag* 29; *OrzJan* 8, 36, 52, 83, 89, 118; *LatHar* +5; Bog nikogo nie wwodzi w pokuły. Mát: 6.13. Ani kuśi ná zlé. Iák: 1.13. owfzem z pokuły wrywa. *WujNT* Bbbbbbv, *przedm* 17, 27, s. 322, *Rom* 3/4, s. 532 (15); Lecz nie wżyfcy y owfzem bárzo málo tych co prawdziwego zwycięfthwá nád fobą y nád namiętnościami fwoimi dokázuią *WysKaz* 13, 19; *JanNKar* C3v; Ale iż tákowe frymárki/ któręby były bez ízkody/ y owfzem z pożytkiem Rzeczypópolitéy/ nie mogą tu bydź rozeznáné *SarnStat* 90, *7v, 68, 115, 152, 218 (37); *GrabPospR* M4; *PowodPr* 3, 18, 25, 29, 33 (10); Poft duchowny cíelefnego nie pfuie/ y owfzem cíelefny ná duchownym fię buduie. *SkarKaz* 120a, 122a, 157b, 274b, 351a, 456a; *VotSzl* B; *CiekPotr* 86; *CiekPotrSzym*)?(3v; *CzahTr* A2v; *GostCast* 7; *SkarKazSej* 671a, 679b; Ale Práwo nie może bez íprawiedliwoścí Być dobre y chwalebne/ krom ludzkiey przykroścí. Y owfzem práwo ftáre á nieíprawiedliwe/ íeft ftáry błád/ y iakmiarz bálamuctwo żywe. *KlonWor* 66, 76. Cf »a i owszem«, »ale i owszem«, »ba i owszem«, »i owszem przeko«, »i owszem snadź«.

»ba i owszem« (1): Niewlefieś tego nawykł: ba i owfzem wlefię *KochSat* B3v.

»i owszem przeko« (1): á iam go niechciał wysłuchać/ y owfsem przeko [*sed e contrario*; ále przeciwnym obyczaiem *WujBib*] błogofławiłem wam przezeń/ y wybáwiłem was z ręki iego. *Leop Ios* 24/10.

»i owszem snadź« (2): *BielŻywGlab nlb* 10; Y toć fię podobno trefić może/ iż piękna wyftąpi s krefu/ lecz do tákowej roípułty pewnie iey piękność nie powiedzie/ y owfzem ínadź odwodzić ią/ á ku cnocie/ ku przyftoieńftwu przywodzić będzie *GórnDworz* L17.

»jedno (...) owszem« (2): áby Czo rychley tłumiał á zánifzczał onę ízczyrą prawdę w nim/ áby fię w nim nie rozmnażála/ iedno owfzem áby fię co rychley vdał zá obłędliwemi poządliwofciami fwoiemi *RejPos* 65, 157v.

»owszem (...) jeszcze« (19): *LubPs* cc6; á przedfię w thym wżytkim nie vftał gniew iego/ owfzem íefzcze [*et adhuc*] wyciągnioná íeft ręká iego. *BibRadz Is* 5/25; *RejAp* 61v; Nie iżby miał złámác zakon/ á z niego nas wypuścíc/ owfzem go íefzcze írozey popráwił *RejPos* 33, 158v, 177, 184, 213v; *RejZwierc* 64, 262; ktorego pokoju iż íefzcze nie widác/ áni walki vftály: owfzem fię íefzcze wíęftze wízczyńnią *CzechRozm* 112, 210, 211, 235, 252; *CzechEp* 17, 18, 235; *CzechEpPORz* **3v.

»snadź owszem« (4): iż dziatki mále á bezrozumne nie mogą przyiác Duchá fwiętego. Ano ínadź owfzem możemy ták rozumieć/ iż ony w niewinności íwey/ íą práwi członkowie á wdzięczne miefzkánie iego. *RejPos* 153. Cf »ale snadź owszem«, »i owszem snadź«.

»owszem (...) tym wíęcej« (3): *CzechRozm* 69, 188; A niewiáftá ktora miała plynienie krwie dwánaście lat/ [...] á nic iey nie pomogło/ owfzem fię iey tym wíęcey pogarízáło [*sed magis deterius habebat*] [...] przyfzła *WujNT Mar* 5/26.

Zdanie pytajne poprzedza zdanie z „owszem” [w tym: zdanie pytajne retoryczne (40)] (42): *Diar* 36; Izali włożę miecz w nożny swoie? owżem cię śadzić będę w ziemi/ w ktoreieś się narodziło *BibRadz Ez* 21/30, 1.*Reg* 30/24; *RejZwierc* 166, 166v [2 r.]; *CzechRozm* 152; *Oczko* 24; á tak przecz się däléy małz fráłowác? Owżem vmyfi śwóy vtwiérdz/ odéym się śwéy woli *KochFr* 108; Zaliście wzięli Duchá świętego gdyście vwierzili? A oni rzekli do niego: Owżeméymy áni flicháli iefli iest Duch święty. *WujNT Act* 19/2, 7/43, 1.*Cor* 10/20; *GosłCast* 66.

~ *Połączenia*: »a (...) owszem« (3): *RejZwierc* 173v, 261; Czyli nas iuz vmárké mácie zá ftráconé? Y którym iuz ná wieki fłóńce iest zgáfzone? A my owżem żywiémy *KochTr* 21.

»aie owszem« (1): izali gdy kto wrzuci nafienir pśzeniczne w ziemię záraz się vczyni z niego ziárno. Ale owżem naprzod będzie trawá/ potym zbdło/ pothym kłos *SarnUzn* C2.

»bynamniej (...) owszem« = *non ... sed, absit sed Vulg* (4): Czyli się y oni Bogu nieśpodobáli iż obrzezánymi nie byli? by namniej/ owżem bez obrzeżki będąc Bogu wiernymi [...] zá fyny y przyiaćioły Boże fą poczytáni *CzechRozm* 80v, 255v; Mniemacież ábych przyśzedł dáwac pokoy ná ziemię? Bynamniej/ mowię wam: owżem rozłączenie. *WujNT Luc* 12/51, *Rom* 7/13.

»i owszem« = *et, immo PolAnt; imo Modrz; et quidem Vulg* (18): Ktorálz ochłoda człowieka potępionego potkać może? I owżem cokolwiek mowię/ słyżę/ widzę kofztuię/ abo czuię/ wżyśtko mi się w przekłéctwo obrácá. *MurzHist* S3; *KromRozm II* pv; *KromRozm III* 14v; *KrowObr* 16, 77v, 227v, 240v; Przeczżeś nie był poślufznym rośkazánium Pánfkiemu? [...] Y odpowiedział mu Saul/ Y owżemem ia był poślufzen rośkazánium Pánfkiemu *BibRadz 1.Reg* 15/20, 1.*Cor* 10/20; *RejZwierc* 167v; *WujJud* 83v; *ModrzBaz* 99v; *KochWr* 31; *WujNT Rom* 10/18, s. 820; *PowodPr* 68; *SkarKaz* 43a, 382a.

»uchowaj Boże (ale) owszem« (2): *Leop Rom* 3/31; Zakon tedy niśczymy przez wiarę? Vchoway Boże: owżem [*AbsiI sed; Vchoway Boże: ále WujBib*] zakon ftnowimy. *WujNT Rom* 3/31.

»i owszem przeciwnym obyczajem« (1): ale z drugiey ftrony że iest prawdziwym Człowiekiem/ czemu nie ma być widzian y málowan? Y owżem przeciwnym obyczáiem/ iż Bośtwo z Człowieczeństwem było złączone/ Prorok o Bogu powiedział: Ze potym ná ziemi był widzian/ y z ludźmi obcował? *WujJud* 45v. ~

**** W objaśnieniu hasła słownikowego (1) :**

Połączenie: »ale i owszem« (1): *Atqui, et Atquin, Coniunctio Adversativa, pro Sed, vel, Imo, Ale* y owżem. *Mącz* 19b.

2. Wzmacniająca stopień nasilenia: co więcej, a nawet, dopiero, ponadto, tym bardziej (w związkach składniowych bezspójnikowych pełni funkcję spójnika łącznego); et, sed Vulg, PolAnt (735) : ábowiem zmilkną w nich kości ich gdy będą chcieli wzruffić moc śwá przeciwko śprawiedliwem/ owśfem będą pośromoceni á ná wśfem wzgárdzeni od bogá. *RejPs* 79v, 53, 65, 77, 115, 147v; a na przód fтворzyciela y odkupiciela śwego/ okrutnie ná swoie potępiénié wieczné obraził/ i ciężko abo owżem niezmiernie rozgniewał. *MurzHist* D3; Gdyś wzgárdził y nauki me iteż fłowá moye/ Owśfem gdyś widzyał złodzyeyá śfedłés z nim ábyś kradł *LubPs* N3, Bv, Fv, G2, N4, N5 (10); *BibRadz Gen* 31/39, 1.*Par* 17/14, *Matth* 10/18; *Prot* B3; *RejAp* 158v, 159; iż się tak w nieprzyfityne rzeczy wdawa/ a pośpolituię z grzeźniki/ owżem ich iefzczé śzuka/ náwráczá/ á vpomina *RejPos* 168; A

ieflize trawę fwiátá tego ktora fie zyeleni dziś á iutro będzie w łtóg wrzuconá/ Pan Bog ná thákiesy pieczy ma/ iáko owłzem więcey y was/ chocia y o nim máło wiáry macie. *RejPos* 217, 10v, 26v, 29v, 37, 45v (15); iáłczorki [...] Skoro iedno ożywá w żywocie mátki łwey/ Wnet iá żrą áż przegryzą dziurę w boku v niey. Potym tám z niey wyłzedłzy nie dofyć im o tym/ Owłzem łá zámorzywłzy ziedzą śćirw iey potym. *HistLan* B3, Bv; Bo ieflize łam łwey cnoty przełtrzegáć powiniem/ tedy owłzem páłác takie łtádo owieczek Páńłkich. *RejZwierc* 39v, 93v, 101, 148, 150v, 151, 166v; Stąd y rofkázuią nam tákowych łług ktorzy nam przepowiadáią Ewányelią nie ináczey iáko Anyołow Bożych/ owłzem iáko łámego Páná łłucháć. *RejPosRozpr* cv; áczłkolwiek naymocnieyłze kłiążetá tego fwiátá przełładowáli ogniem y mieczem Kołcioł Páná Kryłtułow/ włzákże on przedłię zwycięłcá zołłtał/ owłzem co dáley tym więcey fie pomnáżáł y łławnieyłzym fie łłtawáł. *RejPosRozpr* c3v, c, c2v; *RejPosWstaw* [21³], [21³]v, [41²] [2r.], [41⁴], [143²], [143³]v, [143⁴]v; *MycPrz* I C4; A BOg nie dopiero człowieká miłowáć poczyna/ gdyby fie vrodził/ [...] ále y przed iego vrodzeniem: owłzem przed záłozonymi fundámenty łwiátá. *CzechRozm* 259, 2v, 15v, 96, 107v, 125v (14); *ModrzBazBud* π6v; bo ábym w Łáćinłkie łłowá ták zubożéć miał/ iefłcze tego niedołłátku ná łię być niebaczę: owłzem wiem to pewnie/ że tho łnádniey/ wymowniey/ y łzyrżey/ Łáćinłką mówą vdáćby łwe mogłó *Oczko* A4v, 15, 17, 24, 39v; *CzechEp* 283, 290; iż to nigdy nie byłó áni iefł. Owłzem łię rzecz temu przeciwná pokázuié. *CzechEpPORz* *4v; Iefłize ty konceptu nie zrozumiełł łwego/ Odemnie náń nie czekay wyłłádu żádnégo. Owłzem iże cię łłucham/ miéy ty ná tym dofyć *PudłFr* 26; Vćiłki nas nie máią oddáłáć od miłółci Bożey. [...] W ktorzy łię owłzem chłubić mamy. *WujNT* Ccccc2v.

W powtórzeniu intensyfikującym (11): *Leop* 2.Cor 7/11 [6 r.]; żełćie wedle Bogá byli záłmuceni/ iáko wielką pilnołć w was łpráwiłó: owłzem obmowę/ owłzem zágniewánie/ owłzem boiáźń/ nádto vprzeymá chęć do popráwy: owłzem żarliwołć/ owłzem pomłtę. *WujNT* 2.Cor 7/11.

Połączenia: »a owszem« = *et Vulg, PolAnt; potius autem Vulg; imo Modrz* (113): á łtáram fie o to ábych łtrzegł ná długi czás á owłsem ná wieki łwiętych náuk twoich. *RejPs* 178v, 22, 32, 49v, 62, 124v, 164, 190; że tego nigdy áni przed żádnym człowiekiem, a owszem áni przed WKM dowiełć Kłiądz Biskup nie może *Diar* 58, 40, 57, 87; *DiarDop* 101; *LubPs* Mv, aa4v, ffv marg; *RejWiz* 169; A gdy ie ták zwiázáne tu do nas przywiedli z wielkiem páłthwieniem/ iákoby iákie niewolniki/ á owłzem by iákie zdrayce *Leop* 3.Mach 7/4, 2.Reg 19/38; *BibRadz* *4, *Gen* 24/49, I 136a marg, 273v; *RejAp* 14, 196v; nie bacząc nic ná ty pociełzliwe łłowá á ná thy miłółciwe obietnice Páná łwoiego. A owłzem iáko ku zelzeniu iego/ nie dufáiąc iemu *RejPos* 132v, 2, 13v, 15v, 26v, 33 (20); *RejPosWiecz*² 92; *KuczbKat* 265; *RejZwierc* 140, 173v, 261v; Záłię mąż aby miłowáł żonę iáko włalne ciáło/ á owłzem ták iáko Chriłtus miłuié Zbor łwoy *ModrzBaz* 33, 130v; *KochPs* 174, 198; *KochFr* 42; tákże y w potykániu ieden drugiego w dródze/ ná mołćie/ [aby] łpokoynie ieden przeciw drugiemu záchowáł: á owłzem áby fie zwad ieden z drugim łtrzegł *SarnStat* 16, 363. *Cf* »a což (...) owszem«, »a owszem i«, »a owszem (...) jeszcze (więcej)«.

»a což (...) owszem« (43): A ták y ięzyk moy iuż fie łnadz obłádzil iż nie vmie wto trafić/ by wyłławiał dobrotliwołći twoie/ á což owłsem duffá moiá/ od ciebie hoynie wyłwobodzona *RejPs* 104; *RejWiz* 110v; *RejFig* Cc2v; Gdzie ich dwa ábo trzy bywáią zgromádeni w imię moie/ iam z nimi iefł. A což owłzem gdzie ich więczey *RejPos* 144, A4v, B2, 19v, 26v [2 r.], 124v (26); *RejZwierc*

37, 47, 97, 122v, 129v (8); Ledwá nie możemy być fyći Pánow przyiáźni y záchowánia przećiw nam ftanom Rycerfkim/ á coź owfzem/ kiedybyfmy s poyszrodká fiebie obrali *MycPrz* II A2v, I Cv, II A3, B, B4v, C2v.

»a owszem i« (1): A zbytek/ ieft niewftydliwości y wfzelákies wfzeteczności mátká: á owfzem y [*imo et*] fámeo łákomftwá *ModrzBaz* 55v.

»a owszem (...) jeszcze (więcej)« (12): ktorzy temu zrozumieli á wwierzyli/ ty łobie dziwnie błogofłáwione zowie/ á owfzem iefzcze więcey ty ktorzy to wyznawáią. *RejPos* 80, 20v, 113, 133v, 224, 228v (10); á on teź nád námi drzemie á przez pálcze pátrzy ná wfpomozenie náfze/ á owfzem iefzcze dopufzcza iáwnie fie páftwić fprzećiwnikom náfzym nád námi. *RejZwierc* 261, [78²]v.

»ale owszem« = *sed Vulg* (15): *Leop 2.Cor* 7/11; *RejPos* 131v; *ActReg* 42; Ták dziś haeretykowie [...] nie tylko ludziom pilniey zálecáią poflufzeńftwo przećiw pánom fwoim/ niźli przećiw Bogu: ále owfzem więcey pánom świeckim dopufzczáią/ niźli fię im godzi *WujNT* 171; *VotSzl* Dv. Cf »ale (teź) i owszem«, »ale jeszcze owszem«.

»ale (teź) i owszem« = *sed (magis) etiam Modrz* (7): *BielKron* 332; że Bog nietylko ieft/ co ieft rzecz mnieyfza/ ále y owfzem ieft fáamá Iftność/ co ieft rzecz wiefzta. *SarnUzn* B8v, C; *BudNT* Kk3; A tym fwoim wfstępkim nie tylko Rzeczypořpolitey fzkodzą/ ále teź y owfzem vkázuią drugim ludziom do naśládowánia złego przykłádu drogę. *ModrzBaz* 44v, 19v; *CzechEp* 72.

»ale jeszcze owszem (a. owszem jeszcze)« (3): iż gdy wiernym fercem záwołamy do niego/ iż nie tylko áby nas wyfluchác miał [...]/ ále iefzcze owfzem pyta á fzuka/ coby iefzcze dla nas więcey wczynić miał. *RejPos* 66, 256v; *RejZwierc* 192.

»coź (...) owszem« (13): *RejZwierc* 109v; iż iefli Anyoł iefth mocny/ coź owfzem możemy o Pánu rozumieć *RejAp* 147v, 67, 123v, 129v, 164; gdyż widziř iáko fie on [*Bóg*] z niewierniki á s fprzećiwniki Twemi obchodzić raczy [...]. Coź owfzem s tymi iefzcze więcey miłofierdzya fwego czynić raczy/ [...] ktorzy fzukáią a náfláduią fwiętego imieniá iego. *RejPos* 284v, A4, 71, 106, 117, 227, 317v.

»i owszem« = *im(m)o Mącz, Modrz, Calep, Vulg, JanStat; quin et iam Vulg, Mącz, JanStat; quinimo Mącz, Vulg, JanStat; et, vero, veruntamen Vulg, PolAnt; (adhuc a. et) etiam, magis autem, sed PolAnt; aut etiam, imo vero, atque adeo Modrz; perquam Calep; ac etiam, ac omnino, quin JanStat* (493): *OpecŻyw* 146; *PatKaz I* 5, 5v, 6, 9, 13; O czyřta y owfzem nayczyřtřcha w poczáczyu wzyuoczye fzwycętey anny *PatKaz II* 40v, 36; *PatKaz III* 109v, 129; yakom [...] (nie) wiedzial yesly by then pasch vkradziony był y ophschem nyemyalem go zakradziony *ZapWar* 1529 nr 2474, 1549 nr 2657; *FalZiol I* 90b, 99c, 102d, 11 Od, 116d (12); Przedm teź w nich [*koniui, mule itp.*] mieřo ieft cirpkie, ku pozywaniu nie godne, y owfzem tráci potem *GlabGad* E6, A2v, F4v, G, G5v, G6 (17); *MiechGlab* *4, 25; *KłosAlg* A4; *LibLeg* 7/69v, 11/181v; *WróbŻółt* 1/3, 55/8; *WróbŻółtGlab* A3v, A4v, A5; *RejPs* 37v, 39, 64, 85v, 87, 189v, 212; *LibMal* 1545/144v; W yednym myefćye ináczey v yedney/ ináczey v drugyey fáry vczą/ y owřfem w káżdym domu ináczey trzymáją. *KromRozm I* Gv, F, G, Gv, Iv, I4 [2 r.] (12); *MurzHist* E3v, R, T4v; iako ieft przedtem ona infzą rzeczą abo vczynkiem figurowána/ barzo trefnie i owfzem trefniei niźli o figurze może i má być powiedziáno *MurzNT* 8v, *Luc* 11/28; *KromRozm II* h4v, i4v, mv, f2v; *KromRozm III* B, B3v, B8v, F4v [2 r.], K2 (14); *Diar* 87, 88 [2 r.],

92; *DiarDop* 100, 106; bárzo fie wyárował/ áby przed fwym fynem czego fprofnego á grubego nye przerzekł. Y owífem gdy co myał mowić/ ták tho myał ná baczenyu yákoby przed lámym bogyem *GliczKsiąż* E, B6, B7v, B8, C, E2v (22); *GroicPorz* c4, h, r4, ee3, ee3v, hh3v, mm2; Powiedz kiedy Papież ktory/ rofkázował kościołom Greckim? [...] A tzałfu Auguftiná/ áni Afryckim/ y owífem áni włofkim? *KrowObr* 19, A3, A4, 59, 67, 131v (9); *Leop 2.Reg* 11/24, *Prov* 6 arg; *UstPraw* A3v, B4, C3v, F2v, G3v (9); *BibRadz* *4v, *Gen* 19 arg, *Ex* 26/6, *Ier* 36/26, I 446 (10); *OrzRozm* 14; *GrzegRóżn* D, D2v [2r.], D3, D3v, [L2], L4; *KwiatKsiąż* Gv, G2; Quinetiam coniunc. copulativa I owífem nád to k temu. *Mącz* 342b, 103d, 166a, 244d, 342b; *OrzQuin* D3, Xv, Aa3v; *Prot* A2v; *SarnUzn* B2v, Cv, C5, C8v, E3 (12); *LeovPrzep* D2v, E3; *RejAp* 18v; Owa ia w tym niewiem czo powiedzieć. Y owífem wolałbym lam fpytać kogo *GórnDworz* F7, C2, D7v, G7, N3, V (11); *HistRzym* 47v, 50v, 73, 120, 122; á iż to ielt prawdá/ wfytek fwiát tego záprzec nie może. Y owífem to záwždy wyznác mušimy *RejPos* [290], 3v, 42v, [77]v, 121v, 139 (12); *RejPosWiecz*³ 96, [97]; *BiałKat* 61, 298v; *HistLan* B, F4v; *KuczbKat* 195, 280, 315, 345, 360, 365, 425; *RejZwierc* 32v, 34v, 86v, 144v, 258; kápłani/ y owífem nietylko kápłani/ ále y káždy wierny człowiek mogli ofiarowác. *WujJud* 238, 31, 32v, 34, 37, 56v (20); *WujJudConf* 47; *RejPosRozpr* b4, c; y miedzy fnopámi niech zbiera/ á nie záfrowowaycie iey. Y owífem vmyšlnie vpufzczaycie iey garšci (zboža) *BudBib Ruth* 2/16, b4v [2 r.], I [212]b marg, *Soph* 1/18, *Mal* 3/15, *Sap* 8/20; *BudNT przedm* a4, a5, b, bv, b5v (9); *CzechRozm* 134v, 212v; *PaprPan* Cv, C2, C3v; *KarnNap* B2; Co iefliže ci co ná drogách záftępuią/ zboyce/ niemáią być w Rzeczypošpolitey cierpiáni/ tedy y owífem ci/ ktorzi ná poczćiwóš ludfká czyháią *ModrzBaz* 53, 7, 7v, 8v, 25v, 26 (17); *ModrzBazBud* π6v; zá ktorych chęcią y naboženítwem w tey mierze/ wieleby fię y owífem wfytko fpráwić mogło. *SkarJedn* 382, 23, 84, 162, 203, 283 (9); *Oczko* 11, 17v; Niechcę ich [niewštydliwych]: y owífem profzę záwždy páná/ Aby złošć ich była widomie karáná. *KochPs* 205, 159; *SkarŻyw* A5, 3, 75, 82, 171 (10); *StryjKron* 562; *ZapKóšcier* 1582/33; *CzechEp* 13, 31, 86, 140, 214 (8); *NiemObr* 4, 9 [2 r.], 11, 21, 25 (18); *ReszPrz* 5, 55, 83, 95, 111; *ReszList* 149; *WerGošć* 229, 231, 258; *WerKaz* 305; *PudłFr* 75; *ActReg* 20, 21 [2 r.], 40, 72, 109 (11); Perquam, Composita dictio, fere semper nominibus positivis adiungitur, et verbis, significatque maxime – Iowífem. *Calep* 788b, 509b; *GostGosp* 34; *Phil* D4, E2; ktorym ták ciężko/ y ták częłto/ y ták bezpiecznie/ y owífem ták niewštydliwie zgrzełzył *LatHar* 144, 78, 172, 204, 262, 326 (9); y nie wfyšcy [šwięci] podobno byli obrzezáni: y owífem niektórzy z pogánfkich rodziow poźli. *WujNT* 9, *przedm* 11, s. 21, 27, 39, 47 (32); *WysKaz* 4, 12, 19, 21, 30 (12); *SarnStat* 39, 263, 937, 980, 1055 (11); *GrabPospR* Nv; Ališci bez wfzelkiego karánia zoftály/ y owífem fie fpošpolitowály/ czáry/ gułlá/ krzywoprzyšiętwa *PowodPr* 24, 13, 32, 61, 73, 79 [2 r.]; *SkarKaz* 3a, 44b, 82a, 121a, 158b (9); *SkarKazSej* 685a; *KlonWor* 8. Cf »ale (tež) i owšem«, »i owšem i«, »i owšem jeshcze«, »i owšem juž«, »i owšem snadž«, »i owšem tež«.

»i owšem i« = *imo Modrz; immo et JanStat* (12): *KromRozm II* í, y2; *WujJud* 109v, 210v; Co fię słowieńfkiego przekłádu dotyczę/ temu tež ia nie tylko niegánię/ álefię wniem wielce kocham, y owífem y to wyznawam/ žem fię zniego wiele náuczył. *BudNT przedm* c5; *ModrzBaz* 32; *LatHar* 245; Przez iednę šmierć Páná Chrištułowá ieftełmy pošwięceni/ y owífem y dołkonálymi vczynieni *WujNT* 773, 200; *SarnStat* 1040, 1113; *SkarKaz* 121a.

»i owszem jeszcze« (5): *KromRozm II* r2; *RejPos* 72, 262; bo kiedy leiełz w gárdło/ iákobyś też lał do wychodu. Ale co mówię do wychodu/ y owłzem ielzcze gorzey *WerGość* 227; Naprzod y Páná Bogá twego/ y Święte iego/ równą tą pośluga twoią vczciłz. Bo tak łam w Píálmie raczy wyráźnie mowić: y owłzem ielzcze nie dla siebie łámego/ ále dla pożytku twego/ tey poślugi iákoby fię domaga *LatHar* +8.

»i owszem już« (1): dziewitza Maria [...] takową iafnością ogarniona była od Iezufa/ ij owłfem iuż od łwégo vwielbionégo ciała *OpecŻyw* 182.

»i owszem snadź« (1): yełli fię im [*dziatkom*] co nyeforemneho z oycá potráfi/ tak fię tego chyćá yáko yeden nabácznieyłfy/ y owłfem łnadź richley *GliczKsiąż* E2v.

»i owszem też« = *sed et PolAnt; imo etiam Modrz* (4): Dáy mi prośłę cie miły panie dobrym vmyłlem podatz fię pod rołkazowaniję łtarłfych/ ij owłfem téż niemilofciwych a zlołnych dlá ciebie. *OpecŻyw* 122; Kryłtus ielłci tym ktory vmárl/ y owłzem téż ktory powłtał *BibRadz Rom* 8/34, *Act* 19/27; *ModrzBaz* 58v.

»owszem (...) jeszcze (a. jeszcze owszem)« (19): *RejAp* 179v; Ale co rzeká ci nędznicy ktorzy łobie łámi owłzem ielzcze nád wołá łwięta iego/ á nád frogie zákazanie ie^{go}/ wymyłłáią dziwne wymyłły á wynaláłki łwiátá tego *RejPos* 180v, 18v, 78v [2 r.], 80, 160, [219]v, 304v; á włzyłczy mu [*pysznemu królowi*] fię dziwuiá á máło ón dbáią/ ielzcze mu owłzem włzyłcy žyczá áby fię co rychley wywrocił *RejZwierc* 45v; *MycPrz II D*. Cf »ale jeszcze owszem«, »i owszem jeszcze«.

»snadź owszem (a. owszem snadź), owszem snadniej« (2:1): A włłákož nieprofię ábyś do końcá zágłádzic ie miał/ łnadz owłfem lepiej iż tak bęđá tułáć fię wgniewie twem *RejPs* 87, 62. Cf »i owszem snadź«.

3. *Wzmacniająca pewność sądu, akceptację: zaiste, naprawdę; sed PolAnt; vero Mącz; omnino Modrz* (194) : *PatKaz II* 46; Bo zaiłte włzitkich rzeczi więłłza obfitołć nam ielł niż im [*przodkom*] było. Owłzem żołnierzow, mielzczań, koni, zbroie y hetmanow więćey niż oni mamy. *BielŻyw* [126]; bog nielza iedno muli pomłtę vczynić nád niemi/ widzác że fię nic nie łękáią pogrozek iego/ ábowiem owłfem godni łá zátóracenia *RejPs* 82, 31; A nye tylko o wnąętrzney [*pokucie*] to rozumye/ Y owłfem wnąętrzna nic nye yełł/ gdy zewnąętrz nyelpráwuye rozmáitego martfyenya ćyálá. *KromRozm I* 12; *Diar* 86; *RejWiz* 128; *RejZwierc* 111; *BibRadz Sap* 16/18; *Mącz* 100d; Tym fię rozmnoży w łercách przyiazń Bogu mila/ Owłzem ktora od niego ná tęń łwiát z łtápiłá. *Prot D4*; gdyž tákowym omyłnikom Pan owłzem obiecował závždy dołiepic oczu ich *RejAp* 43v, 86; á nie káždy wnidzye do krolełtwá mego/ kto tylko wołá zá mná Pánie Pánie/ iedno owłzem ten co czyni wołá Oycá mego niebiełkiego. *RejPos* 285v, 9, 23, 24, 54v, 56 (18); *RejZwierc* 14v, 119v, 166v; *RejPosWstaw* [110²]v, [143³] [2 r.]; *MycPrz I A4v*; *CzechRozm* 259; *ModrzBaz* 103, 103v, 109v; Owa iáko nam kolwiek Graekowie zágóráią/ Ták my iuż łkákáć mułim: bać fię ich nam każá/ A ia owłzem fię łękam *KochOdpr Cv*; *Oczko* 22; Ktorych łłowam ábo łwiadectwam/ gdy fię przypátrzymy: pewna/ iż nie rózne od pierwłfzych/ owłzem toż twierdżących poznamy. *CzechEp* 298, 137; Więć iż Páná bez zmázy/ choćia porodziłá/ Owłzem czyłłtości więłłzey niżli w máłce byłá. *GrabowSet Kv*; *Alberte*/ cóż mi powiész/ iużeł włzyłko łpráwił? Nieradbym fię tu dářmo y gođżiny báwił. Owłzem idźmy ná Kleparz dla koni co přecý *WyprPl B2v*; *RybGęśli B2, C4v*; *SarnStat* 743; *KmitaSpit B C3v, C5*.

Połączenia: »a (tak) owszem« = *quin, quinimmo Vulg (14): RejPs 59, 101 v, 145v, 187v, 198, 212v; Aiakoż* fie więcz tu nie bać gdyż y we wnątrz [*Bóg*] widzy A owłzem czo iawnie grzełzy nicz fie go nie wftydzy *RejJóz E8v; LubPs O4v; Iáko* raz rzekł/ ták ząwždy trawá fie zyeleni. [...] A owłzem fławne niebo/ gdyż ieft ftolec iego/ Iużci nigdy nie zmieni ftanu ták zacnego. *RejWiz [152]v; Leop 1.Reg 20/3, Ez 21/17; A ták* owłzem káždemu nadobnie przyftoi/ Kogo fzczeńcie wyniefie/ niech fie vpáść boi. *RejZwierz 7; RejAp 154; A owłzem* gdy iuż dokonał Pan wftykich fpraw zbáwienia náłzego [...] fpadł ná nie [*apostoły*] Duch s. iáko grom *RejPos 142.*

»ale owszem« (4): *MurzNT 218v marg; O* błogofławionyfz to był żywot miły Pánie/ kthory ciebie nofił/ y błogofławione pierfi/ kthorycheś thy pożywał. [...] Prawdác to miła niewiáfto/ ále owłzem [*quinnimo Vulg Luc 11/27*] błogofławieniefzy ci fą/ kthorzy flucháią á pilnie ftrzegá rofkázania moiego. *RejPos 79v, 207v. Cf* »alei owszem«.

»ale i owszem« (1): Ná konyec przemogłby bład prawdę/ á brony pyekyelne kołcyoł/ przeciwko flowu á obyetnicy páńfkyey. Ale y owłfem mocą y władzą fwoyą/ którą ma od páná/ papyeż ma gładzić błędy *KromRozm III N4v.*

»ba i owszem« (1): Vczyńmy co tákowego. Miłość pokázuiącego. Ku Iezufowi miłemu [...]. (—) Bá y owłzem miłe moje Pokázmy kochánie fwoie. *MWilkHist Cv.*

»i owszem« = *vero PolAnt, Calep; etiam PolAnt, Vulg; sed et, immo et Vulg; et (autem), immo, sed quidem PolAnt; quin potius Mącz; veruntamen Modrz; sane Calep (99):* gdyfz yá [*ChrysMaryję*] barzo myloual y owłzem yego myłofzcz była wftykich myłofzczy przykład reguła y myara *PatKaz III 95, 131 v; BielŻywGlab nlb 8; GlabGad H7; BLogofławieni fą* ci ktorzy tu niewinnie żywą [...] y owłfem błogofławieni fą/ kthorzy náfláduiąc rofkázania iego vpełnem fercem ftaráią fie oto áby fie podobáli iemu. *RejPs 175, 30v, 38, 43, 46v, 54v (13); KromRozm I C4v, F3, F4; KromRozm II p, q4v; káżd*a z tych fekt myeni/ iż nye my/ áni ktora inífa fektá/ okrom yey/ yeft kołcyołem bożym. Y owłfem y Donátyfte y Kátháry/ álbo Nouátiani/ á fnađz y wftyficy kácerzowye ząwłfe ták o foby dżyerzeli *KromRozm II B6, D5, H3v, N2; GliczKsiąż G6, K2v, L2, Nv; KrowObr 145v, 224; Leop Gen 31/7, Rom 3/29; UstPraw G2v, I2v; Y* fłyżałem drugiego z przybytku świętego kthory mowił/ owłzem Pánie Boże wfzechmogący/ Prawdziwe y fprawiedliwe fą fady twoie. *BibRadz Apoc 16/7, 2.Cor 11/21, Gal 4/8; BielKron 334; KwiatKsiąż E2v; Mącz 342b; SarnUzn Cv; RejAp 130v, 195v, 197v; A* przeto trzebá ná to mieć pilne oko/ skim przyiaźń záczać. Rzekł tu pan Derfniak. Y owłzem trzebá fie dobrze rozmyflić *GórnDworz Mv, G7v, V6, Aa2, Bb6, Cc3; RejPos [219]v, 312; KuczbKat 125; A* przy tym Sektarze Kácerze wiáry Krześciánfkiey z námi bez wfzey boiáźni Bożey złącza. (—) Y owłzem fłufznie. Boście ich ftáre błędy wkrzešili *WujJud 11v, 110v, 137, 164, 256v; WujJudConf 42v; RejPosRozpr cv; Tedy* rzekł Saul do Sámuela/ y owłzem pośluchałem głofu Iehowy y fzedłem w drogę gdzie mię poślal Iehowá *BudBib 1.Reg 15/20; bo* dokończenie y owłzem ftráźne vczyni ze wfzemi obywatelmi ziemskimi. *BudBib Soph 1/18, c3. Sap 8/21; BudBibKaw A; A ták* iefli chcefz powiemci trzeći ich wywod. (—) Y owłzem powiedz *CzechRozm 82, 141, 227v, 268v; PaprPan H4v, X; Bo* to był gniew fprawil/ że fię Medea nieczuła: Y owłzem ták ieft káźde wzrużenie ferdeczne/ iż zámyka drogę rozumowi y rádam dobrem. *ModrzBaz 7; ModrzBazBud π5; SkarŻyw 14, 115; StryjKron 350; Y* Owłzem miły Woytku/ ziednay fię ztą pánią/ Niech niewoła zá tobą/ áni też ty

zá nią. *KochFr* 58; *KochWr* 26; *ActReg* 14; *Calep* 943b, 1113a; *LatHar* 38, [249]; *KołąkSzczęśl* B2v; A on [Jezus] odpowiedáiąc rzekł: Nie dobra iest brác chleb fynowłki á miotác płom. A oná rzekłá: Y owłzem Pánie (*marg*) Tákci, Pánie. [...] (-); Bo y łzczeniétá iedzą odrobiny ktore pádáią z ftołu pánow łwych. *WujNT Matth* 15/27, s. 259, 554 *marg*; *SkarKaz* 3a, 351b, 421a; *CiekPotr* 35, 71; *SkarKazSej* 673a; Y iuz łwego łzlachectwá wiele ten vroni/ Komu wozá nie ciágnie procesia koni. [...] Y owłzem choćia tráćim/ dobrowolnie giniem: Nie godzi łię nam ieżdżić iedno łzkap tużinem. *KlonWor* 55, *ded* **2. Cf »ale i owszem«, »ba i owszem«.

Zdanie pytajne poprzedza zdanie z „owszem” [w tym: zdanie pytajne retoryczne (8)] (25): Antyoch iemu rzecze. Tedy wždy chcefz gadki? Apollon rzekł. Iełthem iey owłzem rad. *HistRzym* 9v, 112v; Izali Bog iest tylko Zydow? áza też nie Pogánow? Owłzem [*Immo*] y Pogánow. *WujNT Rom* 3/29, s. 672.

~ »a owszem« (1): Abo nie iedno iest vłpráwiedliwienie Boże/ ábo vłpráwiedliwienie przed BOgiem człeká grzełznego? [...] (-) A owłzem to wiedz/ że nie iedno/ áni iednákie iest. *CzechRozm* 207.

»bynamniej ... owszem« (1): mniemáćie żeby y oni winnieyłzými byli nád włzytkie łudźie miełzkáiące w Hieruzálem? Bynamniej/ mowię wam: owłzem [*non ... sed*] ielli pokutowác nie będziećie/ włzyscy tákże zginiećie. *WujNT Luc* 13/5.

»i owszem« = *etiam, et quidem, utique Vulg* (19): A co/ Luther nyebył krzełciyáninem? Y owłsem lepłłym niż ty *KromRozm I* B2, E3v; *KromRozm II* e; *GliczKsiąż* P4v; przyłthápiłi do niego oni łlepi/ y rzekł im Iezus: Wierzyćie że to wam mogę vczynić? Odpowiedzieli mu: Y owłsem [Ták *WujNT*] Pánie. *Leop Matth* 9/28, *Rom* 10/18; A Czoż czynić moy miły bráćie/ iuzli dełperowác? iuzli włzythko opuśćić? [...] Nie/ y owłzem nie/ ále łthánác z mocná wiárą á z nádzieią przy Pánu łwoim *RejZwierc* 198; *BiałKaz ktv*; *CzechRozm* 4v, 94v, 258v; *KochWz* 137; *KochWr* 41; *LatHar* 150; *WujNT Matth* 17/25, 21/16, *Ioann* 11/27; Iełzcze łáiełz? (-) Y owłsem gdyś łię zdrowo wrocłł, Bodaieł przepadł *CiekPotr* 75, 72. ~

4. *Uwydatniająca, podkreślająca coś: zwłaszcza, szczególnie, głównie, specjalnie, przede wszystkim* (65) : *RejPs* 148v, 204; *Hydrolapathum species lapati in aquosis locis nascens*, Lífie nawodne/ owłzem ów łzeroki łift który po wodzie pływa. *Mącz* 160b; iest dołkonáłe lekářtwo/ rołtropne wyięćie/ bes kthorego żaden zálťárzáły kámién wybáwion być niemoże/ owłzem temu ktoremu xxxx lath minęło *SienLek* 105, 125v; Białá płeć/ y mężczyzná/ y ktokolwiek żywie/ Ale ty przed inłzými owłzem ofobliwie: Pieśni wesołe włzyłcy wesoło łpiéwáćie *PudłFr* 71.

Połączenia: »a owszem« (44): *RejPs* 213v; *ZapWar* 1545 nr 2646; A tak chcielibyłmy sprawiedliwość mieć a owszem jełlibyłmy chcieli co nowego stanowić, tedy sjem być musi *DiarDop* 114; Wieniec poleiowy vłmierza boi w głowie/ nieda iey záziebnác ná mroźie/ áni ná gorácym łłońcu zágoreć/ á owłzem gdy kto poley w vcho włóży. *SienLek* 50; naprzod o powłzedniéy/ á włzáłzczá o gorácéy. Kto chce goráczkę á owłzem powłzednią léczyć *SienLek* 139v, a4, 3v, 9v, 60, 63 (38); *SienLekAndr* a2v [2 r.]; Ktora tedy sławá od dobrego vczynku/ á owłsem [*atque adeo*] od fámey cnoty pochodzi/ tá niema być gánioná *ModrzBaz* 59.

»i owszem« = *imo Modrz* (15): Ma mocz doświadczoną naprzeciw każdemu iadowi/ y owłzem ięftli gi w żołądku naydzie/ natychmiałt wraczaniem gi wyrzuci *FalZioł* V 72v, I 88b, V 3v, 19d; mięło nawięcey tuczy człowieká przeto człowieku wzmagaiącemu zdrowłze ięft [...]. Y owłzem mięło łwieże wieprzowe takowym ná lepłze bowiem ono richley łie łtrawi y człowieczemu mięłu ięft na podobnieyłze *GlabGad* K6v; iż pan Kriřtus nápominać raczył y przełtrzegáć/ ábyłmy łie chronili łalełłnych á łprołłnych náuczycyelow/ y owłłsem kthorzy y dułłę y cyáło zágubić y zátráćić mogá. *GliczKsiąż* L5, E2v, H, I2v, P3; *Goski* A3; *SienLek* 136v; *ModrzBaz* 88v; ná was będę wołáł/ będę przełtrzegáł: y owłzem wiedzác/ iż łzátan bez przełtánku łzuka kogoby požárl *ReszPrz* 4; *PowodPr* 70.

II. *W funkcji przysłówka okrełłajácego miarę: całkiem, całkowicie, bez reszty, zupełnie* (11) : Abowiem gdy zamáczisz vrinę/ tedy wonym zamáczeniu Ipołtalis rozerwie łie na małe káłki/ y owłzem łie zmiełza z vriná iako oley albo miód. *FalZioł* V 10; iż gdyby to prawda byłá/ co tu nápiłáł/ o tym łpoliłłnym y rownym Bogu/ ktoraby łię ołtáć mogłá ná plácu/ á to zá łwiádecłwem naprzod łłowá Bożego: [...] á náđ to y zá kołłciołá też Rzymłkiego powłzechnego/ y onego owłzem znáiołnego wyznánia Apołłtołłkiego zgodá *CzechEp* 231.

Połáczenie: »nie owszem« (5): LAnd miáłto w Niemcech áćz ięft nie owłzem przednieyłze/ Włzáćke mięđzi inemi nie ięft połłednieyłze. *HistLan* A2v; Y teraz ći z Libanu niołę Dawidowé Złoté gęłłi [...]: kłórym ty łáłkáwy Wzrok vkáz/ twéy nieowłzem niegodnym zabáwy. *KochPs* 2; Człowiek chćiwy kazał łye zárázem do ogrodá prowadzić/ y dół łobie vkázáć. A obaczywłszy/ że nie owłzem trudné łpułczénié było/ łpułcił łye weń. *KochWz* 140; *JanNKar* F; *CiekPotr*)(2v.

****** *W objałnieniu hasel słownikowych* (4) : Quinimo, potius vel certe, y owshem *BartBydg* 248; Immo eligendi vel corrigendi adverbium, Y owłzem. *Mącz* 166a, 30d, 342b.

Synonimy: **I.1.** *przeciwnie; 2. nawet; 3. istotnie, iłcie, »na pewno«, niewátpliwie, pewno, prawdziwie, rzeczywiełcie, tak, zaiste; 4. zwłaszcza* **II.** *cale, całkiem, zupełnie.*

Cf OSZWEJÁ, OSZWEJKI, OSZWEM, **OWSZEJÁ**, **1. OWSZEJKI, OWSZEJKIĆ, OWSZEJKO, OWSZEK, 1. OWSZEKI, OWSZEKIĆ, [OWSZELKI], OWSZEMCI**